

Asia	Oikeus valokuvaan ja valokuvattujen henkilöiden oikeus omaan kuvaansa
Hakija	T
Annettu	10.12.2002

LAUSUNTOPYYNTÖ

Selostus asiasta

T (jäljempänä hakija) on pyytänyt 22.10.2002 saapuneella kirjeellään tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeudesta valokuvaan ja henkilöiden oikeudesta omaan kuvaansa.

Hakija kysyy, kuinka tekijänoikeus valokuvaan määräytyy, kun henkilö vaatii oikeuksiaan kuvattavana kohteena pois. Hakija kertoo, että henkilö tai henkilöt, jotka elokuussa 2002 suostuivat siihen, että heidät valokuvataan, ovat nyt kieltäneet hakijalle lähettämässään kirjeessä, etteivät he koskaan olleetkaan suostuneet valokuvattaviksi.

Hakija kysyy, mikä on hänen oikeutensa valokuvuihin ja voivatko valokuvatut henkilöt vaatia diojen luovuttamista itselleen lakimiehensä kautta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta ja valokuvateosten suojasta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos. Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat TekijäL 49 a §:n mukaista suojaa.

Teostasoon yltävän valokuvan tulee olla itsenäinen ja omaperäinen. Teostasoa arvioitaessa on tarkasteltava valokuvan ilmenemismuotoa kokonaisuudessaan. Valokuvateosten teostason on katsottu asettuvan verraten korkealle.

Tekijälle kuuluvista taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

TekijäL 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat TekijäL 27—29 §:ssä. Taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi 3 §:n 3 momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Jos tekijä on luovuttanut tekijänoikeutensa toiselle, luovutuksensaaja ei saa 28 §:n mukaan muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta edelleen, ellei siitä ole toisin sovittu. Liikkeelle kuuluvan oikeuden saa luovuttaa liikkeen luovutuksen yhteydessä, jolloin luovuttaja jää edelleen vastuuseen sopimuksen täyttämisestä.

Oikeus valokuvaan tai valokuvan tekijänoikeus suojaa valokuvaa sellaisenaan muttei esimerkiksi valokuvan kohdetta, ideaa tai aihetta. Kuka tahansa saa siten ottaa valokuvan samasta kohteesta ja esimerkiksi samasta kuvakulmasta ja samassa valaistuksessa kuin toinen valokuvaaja. Sen sijaan valokuvaajan ottamasta valokuvasta ei saa valmistaa kappaletta tai näyttää sitä julkisesti ilman valokuvaajan suostumusta, koska TekijäL 2 ja 49 a §:n mukaan valokuvan kappaleen valmistaminen ja sen julkinen näyttäminen kuuluvat valokuvaajan yksinoikeuden piiriin. Kun valokuvan kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka julkaistu, sitä saadaan näyttää julkisesti.

Valokuvaamalla tehtyä muotokuvaa koskee lain 40 c §:n erityissäännös, jota sovelletaan 49 a §:n 3 momentin viittaussäännöksen perusteella myös teostasoon yltämättömiin valokuviin. Säännöksen mukaan valokuvaamalla valmistetun muotokuvan tilaajalla on, vaikka valokuvaaja on pidättänyt itselleen oikeuden teokseen, oikeus antaa lupa muotokuvan ottamiseen sanomalehteen, aikakauskirjaan tai elämäkerralliseen kirjoitukseen, jollei valokuvaaja erikseen ole pidättänyt oikeutta kieltää sitä.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n 1 momentin mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Muiden valokuvien kuin valokuvateosten suojasta

Teostasoon yltävien valokuvien lisäksi tekijänoikeuslaissa suojataan muita valokuvia tekijänoikeussuojaa heikommalla suojalla. Lain 49 a §:n 1 momentin mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita sekä näyttämällä sitä julkisesti. Valokuvaajalta puuttuu sen sijaan yksinoikeus levittää kuvia, millä tarkoitetaan yksinoikeutta luvallisesti valmistettujen valokuvan kappaleiden myymiseen, lainaamiseen tai vuokraamiseen. Lain 49 a §:n 3 momentin viittaussäännösten perusteella tiettyjä tekijänoikeuslain säännöksiä sovelletaan myös valokuviin, jotka eivät yllä teostasoon. Säännöksessä todetaan lisäksi, että jos valokuva on tekijänoikeuden kohteena, voidaan siihen oikeuteen nojata.

Teostasoon yltävien ja lain 49 a §:n mukaisten muiden valokuvien suoja eroaa lähinnä suoja-ajan pituuden ja sen laskemistavan suhteen. Oikeus valokuvaan on TekijäL 49 a §:n 2 momentin mukaan voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin. Sen sijaan valokuvateokset saavat suojaa tekijänoikeuden yleisen 70 vuoden suoja-ajan mukaisesti. Toinen merkittävä ero on, että muiden valokuvien kuin valokuvateosten suoja ei ulotu valokuvien levittämiseen.

TekijäL 49 a §:n 1 momentissa tarkoitetun oikeuden luovutusta koskevat niin ikään samat säännökset kuin tekijänoikeuden luovutusta.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaa muun muassa lausunnoissaan 1987:13, 1988:3, 1988:4, 1989:5, 1990:17, 1991:6, 1991:12, 1993:11, 1994:1, 1996:7 ja 2002:10.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Oikeus valokuvaan

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että hakija ei ole toimittanut sille mitään konkreettista valokuvaa tai valokuvia, joita tekijänoikeusneuvosto olisi voinut arvioida. Tekijänoikeusneuvosto ei täten voi ottaa kantaa siihen, saako hakijan tarkoittama valokuva tai valokuvat mahdollisesti suojaa TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuna valokuvateoksena. Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat joka tapauksessa lähioikeussuojaa TekijäL 49 a §:n nojalla.

TekijäL 49 a §:n 1 momentin mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä

kappaleita sekä näyttämällä sitä julkisesti. 49 a §:n 2 momentin mukaan oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin.

TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettu oikeus valokuvaan kuuluu valokuvaajalle eli valokuvan ottaneelle henkilölle. Valokuvaajalla on yksinomainen oikeus sallia tai kieltää muun muassa kappaleiden valmistaminen valokuvasta. Lausuntopyynnöstä ilmenevien tietojen mukaan tämä oikeus lausuntopyynnössä tarkoitettuihin valokuvaan tai valokuviin kuuluu hakijalle.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa myös, että valokuvaamalla tehtyjä muotokuvia koskee TekijäL 40 c §:n säännös, jonka mukaan muotokuvan tilaajalla on oikeus antaa lupa muotokuvan ottamiseen sanomalehteen, aikakauskirjaan tai elämäkerralliseen kirjoitukseen, jollei valokuvaaja erikseen ole pidättänyt oikeutta kieltää sitä. Koska hakija ei ole toimittanut neuvostolle mitään konkreettista valokuvaa tai valokuvia, tekijänoikeusneuvosto ei kuitenkaan voi ottaa kantaa siihen, voidaanko hakijan tarkoittamiin valokuviin mahdollisesti soveltaa TekijäL 40 c §:n säännöstä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeus johonkin filmimateriaaliin on eri asia kuin omistusoikeus tähän materiaaliin. Nämä oikeudet voivat kuulua myös eri henkilöille. Hakija on kysynyt tekijänoikeusneuvostolta, voiko hänen vastapuolensa "vaatia diojen luovuttamista itselleen". Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että myöskään näyttökysymysten selvittely ei kuulu sen toimivaltaan. Tekijänoikeusneuvosto ei siten voi ottaa kantaa siihen, kenelle lausuntopyynnössä tarkoitettu dia-aineisto kuuluu ja kuka voi esittää dia-aineistoa koskevia vaatimuksia omistusoikeuteensa vedoten.

Henkilön oikeus omaan kuvaansa

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että hakijan lausuntopyynnössään esittämiä kysymyksiä voidaan tulkita kahdella tavalla. Hakijan kysymystä voidaan tulkita ensinnäkin siten, että se koskee tilannetta, jossa henkilö on antanut luvan itsensä valokuvaamiseen ja peruuttanut tämän luvan valokuvan ottamisen jälkeen. Kysymystä voidaan tulkita myös siten, että hakijan ottamissa valokuvissa esiintyvät henkilöt eivät ole alun alkaenkaan antaneet lupaa itsensä valokuvaamiseen.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että sen tehtävänä on tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan avustaa opetusministeriötä tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelyssä ja antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Kysymys siitä, mikä on valokuvassa esiintyvän henkilön tai henkilöiden oikeus omaan kuvaansa, ei ole tekijänoikeudellinen kysymys eikä se liity tekijänoikeuslain soveltamiseen, vaan lähinnä yksityisyyteen ja yksityiselämän suojaan. Tekijänoikeusneuvosto ei toimivaltansa puitteissa voi ottaa kantaa tähän.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa kuitenkin, että valokuvassa esiintyvillä henkilöillä ei ole tekijänoikeuslakiin perustuvaa oikeutta määrätä valokuvan kappaleiden valmistamisesta ja julkisesta näyttämisestä, vaan tämä oikeus kuuluu valokuvaajalle.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Pekka Pulkkinen, Ahti Vanttinen, Stig Henriksson, Päivi Liedes, Valtteri Niiranen, Jaakko Eskola, Pekka Salomaa, Kai Nordberg, Juha Vilanka ja Hanna Nuortila.